

1990 SONRASI BALKANLARDA TELEVİZYON YAYINCILIĞI DÜZENLEMELERİ: BATI BALKAN ÜLKELERİ ÜZERİNE İNCELEME

Yrd. Doç. Dr. Kenan Duman¹

¹Istanbul Arel Üniversitesi İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü, kenanduman@arel.edu.tr

Özet: Balkanlar, 1980'lerin ikinci yarısı itibariyle Berlin Duvarının yıkılması ve Sovyetleri Birliği'nin dağılması ile küresel anlamda önemli gelişmelerin büyük etkilerinin yaşandığı bir coğrafyaya dönüşmüştür. Balkanları önemli ekonomik ve siyasi değişikliklerle karşı karşıya bırakan bu değişiklikler yeni bir bin yılın başı itibariyle önemli teknik gelişmelerle de aynı döneme denk gelmektedir. Dünya Savaşlarının ardından çoğunluğu Sovyet Bloğa yakın Balkan ülkelerinde yayıncılık politikaları da devletin medya üzerinde tekel konumunda olduğu bir yapıda gelişmiştir. Medya, çoğu zaman egemen kültür ve değerleri yaymak için bir araç olarak kullanılmıştır. Balkanlarda yayıncılık sisteminin son 25 yılını analiz eden bu çalışmada karşılaştırmalı medya sistemleri yöntemi kullanılmıştır. Hallin ve Mancini'nin karşılaştırmalı medya çalışması kuramının çerçevesi medya pazarlarının yapısı, devletin rolü, politik paralellik ve gazeteciliğin profesyonelleşmesidir. Çalışmada özellikle iktisadi ve hukuki belge, yasa ve raporlardan oluşan literatür taraması yapılmış ve Balkanların batısında yer alan Arnavutluk, Bosna-Hersek, Karadağ, Kosova, Makedonya, Hırvatistan, Sırbistan ve Slovenya analiz edilmiştir. Balkan ülkeleri arasında ki bu tarihsel tarama çalışması, son yirmibeş yılda dönüşen yayıncılık politikalarını Balkan ülkeleri özelinde anlamlandırabilme amacını taşımaktadır. Çalışmada Batı Balkan ülkelerinin yayıncılık politikalarının dönüşümünde özellikle Avrupa yanlısı politikaları güden iktidar yapıları ile birlikte Avrupa Birliği politikalarının baskın rol oynadığı ve medya mevzuatlarında büyük bir değişim olduğu ortaya çıkmıştır. Çalışmada ayrıca medya alanının serbestleşmesinin her ülke bazında kendine özgü sonuçları ortaya çıktığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Balkan Medyası, Balkanlarda Televizyon, Yayıncılık Politikaları, Televizyon Yayıncılığı

TELEVISION BROADCASTING REGULATIONS AFTER 1990: A REVIEW OVER WEST BALKAN COUNTRIES

Abstract: By the second half of the 1980s, the Balkans turned into a geographical area where the collapse of the Berlin Wall and the disintegration of the Soviet Union led to major effects of significant global developments. These changes, which confront the Balkans with significant economic and political changes, also coincide with significant technical developments by the beginning of a new millennium. After the worlds wars, broadcasting policies in the Balkan countries, the majority of which are close to the Soviet Bloch, have also developed in a structure where the state is monopolized on the media. The media has often been used as a means to spread dominant culture and values. In this study analyzing the last 25 years of the broadcasting system in the Balkans, we used the method of comparative media systems. The framework of Hallin and Mancini's comparative media study theory is the structure of the media markets, the role of the state, the political parallelism, and the professionalism of journalism. In this study, we conducted a literature search consisting mainly of economic and legal documents, laws and reports; we analyzed Albania, Bosnia and Herzegovina, Montenegro, Kosovo, Macedonia, Croatia, Serbia and Slovenia, which are located in the western part of the Balkans. This historical screening study among the Balkan countries is aimed at making it possible to interpret the broadcasting policies that have changed in the last twenty-five years in the Balkan countries. In the study, it was found out that especially the pro-European policies and the European Union policies play a dominant role in the transformation of the broadcasting policies of the Western Balkan countries and that there's a major change in media legislation. In the study, it was also found out that the liberalization of the media field had its own consequences in both countries.

Keywords: Balkan Media, Television Broadcasting in the Balkans, Broadcasting Policies, Television Broadcasting

GİRİŞ

Yayıncılık alanında radyo yayınlarının başladığı 1920'ler itibariyle iki büyük politika ön plana çıkmıştır. Özellikle Avrupa kıtası için kamu hizmeti yayıncılığını yeğleyen politikalar tercih

edilirken Amerika Birleşik Devletlerinde ise özel yayıncılık türü oluşmuştur. Bu iki ayrı yayın türü kendi coğrafyalarında etkilerini 1980'lere kadar devam ettirirken bu dönemde farklı nedenlerle yaşanan siyasi, ekonomik ve teknolojik küresel dönüşümlerle politikalarda da eylem farklılığı yaşanmıştır. Avrupa kıtasında bu dönemde kamu yayıncılığı tekelleri sona ererken bu

yayıncıların yanında ticari yayın kuruluşlarının da yer aldığı ikili bir yayıncılık sistemi kurulmaya başlanmıştır. Tüm dünyayı saran siyasi ve ekonomik anlamda serbestleşme politikaları bu yeni politikaların alt yapısının belirleyicisi olmuştur. Amerika kıtasında olduğu gibi Avrupa'da da özel girişime ait televizyon kuruluşları bu dönemde fiili olarak yayına başlayarak, yayıncılık alanında özelleşme sağlanmıştır. (Pekman, 1997: 58-59) Söz konusu dönemde Batı Avrupa toplumlarında yaşanan gelişmeler, Batı Avrupa Medya Sisteminin bir uzantısı olan Balkan Yayıncılık Sistemi'ne de yansımıştır. Özellikle 1990'lı yılların başlarında radyo-televizyon alanında da devlet tekelinin fiilen kırılması olgusunun yaşanması Batı Avrupa Medya Sistemi'nin Balkanlara yansımalarının somut göstergeleri olmuştur. Siyasi olarak 1989'da Berlin Duvarının yıkılması, (Sovyetler Birliği) SSCB'nin çökmesi ve Yugoslavya'nın 7 ülkeye bölünmesi sonrası sosyalist rejim eylemlerinden uzaklaşarak Avrupa Birliği'ne entegre düzenlemelerin Balkanlar'da incelenen ülkelerde yaşandığı görülmüştür. Dolayısıyla Batı Avrupa ülkeleriyle hemen hemen aynı döneme rastlayan neo liberal politikaların uygulanması süreci, Balkan devletlerinde de karşılığını bulmuştur.

Bu çalışmayla genel olarak 1980'li yılların ardından Batı Avrupa Medya Sistemleri'nde, özellikle teknolojik gelişmelerin ivme kazandırdığı neo liberal sürecin ortaya çıkardığı değişim ve dönüşümler ele alınmaya çalışılacaktır. Ayrıca Balkan Medya Sistemi'nin Batı Avrupa Medya Sistemi'nin bir uzantısı olması noktasından hareketle, söz konusu ülkelerde yaşanan gelişmelerin Balkan Medya Sistemi'ni de etkilediği şeklindeki varsayım betimleyici yöntem kullanılarak test edilecektir. Batı Balkanlarda bulunan Yugoslavya sonrası

1. Medyada Dönüşüm ve Batı Avrupa'da Yeni Yayıncılık Politikaları

1980 sonrası dönemde gücünü iyice hissettiren siyaset, ekonomi ve teknoloji medya oluşumlarına da etki etmiştir. Medya kurumları küreselleşme ve teknoloji bazlı siyasetler nedeniyle artan finansman ihtiyacını şirketlerin birleşmesi, yoğunlaşması ve ulus üstü yapılar oluşturma gibi hareketler ile çözmüşlerdir. Bu dönem aynı zamanda medyaların geleneksel aile işletmesi olmaktan çıkarak dev holding

oluşan yedi devlet ve Arnavutluk devlerinin yayıncılık planını sadece teknolojik gelişmelerle açıklamak yeterli olmaz. Bu ülkeler soğuk savaş döneminde daha katı devletçi politikalara yönelirken Tito ve Enver Hoca gibi siyasetçilerin ülkeler de etkisi büyük olmuştur. Spichal, sosyalist ülkelerde liberal demokrasi modeline geçiş uygulayan ülkelerdeki medya sektörü yapılarını araştırırken İtalya ve Berlusconi örneğini kullanarak 'Medyanın İtalyanlaştırılması' terimini kullanır. Spichal, burada doğu Avrupa ülkelerinin liberal demokrasi modeliyle tanışırken yeni olmalarına rağmen medya elitleriyle siyasi elitler arasında üstelik giderek doğal karşılanan bir biçimde yakınlaşmanın kurulduğu medyanın ideolojik tercihlerini çoğu kez medyanın ardında yer alan sermaye gruplarının ekonomik tercihleri ile belirlediğini liberal çoğulcu paradigma olduğundan söz etmektedir. (Kaymas, 2008: 79) Yine bu bağlamda diğer Avrupa ülkelerinde görüldüğü gibi devletler serbestleşme politikaları güderken ellerinde ki kamu hizmeti yayıncılığı gücünü bırakmak istememişlerdir.

Çalışmada öncelikle 1990'lı yıllarda Batı Avrupa Medya Sistemi'ndeki özelleştirme, deregülasyon, liberalizasyon ve piyasalaştırma bağlamında ki değişim ve dönüşümler irdelenecek; ardından bu gelişmelerin Balkan ülkelerine yansımaları ve Balkan Yayıncılık Sistemi üzerindeki etkileri konuları ele alınacaktır. Bu bağlamda Balkan batısında yer alan Yugoslavya sonrası kurulan ülkelerinde ve Arnavutluk'ta ki televizyon yayıncılığının son 25 yılının karşılaştırılması Hallin ve Mancini'nin çalışmalarına bağlı olarak devletin yayıncılık alanına müdahalesi, düzenlemeleri ve eylemleri, kamu hizmeti yayıncılarının durumu ve medya pazarının durumu şeklinde oluşturulmuştur.

şirketlerinin birer parçası durumuna gelmesi ile de sonuçlanmıştır. Özelleştirme ve deregülasyon politikalarının ortaya çıkmasında özellikle yeni sağ politikalar olarak ABD'de ve İngiltere'de oluşturulan ve küresel anlamda yayılan siyasaların etkisi önemlidir. (Aktan, 1994:116) Yeni politikalar devletin alandan çekildiği ve sadece düzenleyici olarak alana müdahale ettiği anlayıştır. Bu durum devletin, artık birçok sektörde ana oyuncu olmaktan çok kuralları oluşturan bir aktöre indirgeyen bir yapıya dönüştürmüştür. (Öztekin, 2007: 52) Bu yeni

eylem biçimi kendisini kısa sürede mevcudiyet bulmuş çoğu ülke medya düzenlemelerine düzenleyici kuruluşları ekleyerek denetleyici konumuna geçmiştir.

Deregülasyon politikalarının ilk sonuçlarından birisi olarak 1980'li yılların ortasına kadar Avrupa coğrafyasında hükümet kontrolündeki kamu hizmeti yayıncılarının yayınlarına devam ettiği fakat özel yayınlarında televizyon sistemine girdiği yeni bir yapılaşmaya gidilir. Avrupa ülkelerinde bu dönemde her ülke kendi yapısına uygun eylemler gerçekleşse de genel olarak uydu alanında gelişmelerle analogdan dijitalle doğru geçiş ve yeni teknolojik gelişmeler meydana gelmiş ve teknolojik gelişmelerle kit frekans düşüncesinin çürümesi ve yayıncılık açısından ülkelerin sınırlarının ötesine geçilmiştir. Hükümetler yayıncılık alanının ticari oyuncular lehine yasallaşması sürecinde ticari yayıncılar lehine düzenlemeler yapmayı tercih etmişlerdir. Batı Avrupa yayıncılık sisteminde bu yeni dönüşüm döneminde kamu hizmeti yayıncılığı yeni dinamiklerle istikrarsız bir duruma gelmeye başlamıştır. Dönemi eylem olarak özetlersek bir yandan yeni özel yayıncılar sisteme entegre olmaya başlarken aynı zamanda yeni oluşan ticari yayın kuruluşlarının yapılanmasında ve düzenlemesinde devletin alana müdahalesi erken ya da geç görülmüştür. Burada üzerinde önemle durulması gereken devletin alana müdahalesi sırasındaki eylemleridir. Eylemlerin şekli, uygulaması ve yaptırım gücü yayıncılık alanlarının karakteristik yapılarını ortaya çıkarmıştır. (Işık, 2002: 38) Deregülasyon süreci, Batı Avrupa ülkelerinin pek çoğunda olduğu gibi Balkanlarda 1990'lar boyunca hız kazanmış ve 1990'lı yıllarda da yayıncılık alanındaki bu gelişmelerin yarattığı yeni televizyon ortamını düzenlemek amacıyla, yasaların çıkarılmasına devam edilmiştir.

2. Avrupa Medya Sisteminin Balkanlara Etkisi ve Televizyon Yayıncılığının Tarihsel Arka Planı:

Televizyonun gelişimi Avrupa ülkelerinde farklı kalıplar izlemiştir. Genellikle hükümetler, yayıncı kuruluşları kurma ya da kamulaştırma işlemi yaparak ağların çoğunu veya tamamını elinde bulundurmaya tercih etmiştir. (Poe, 2014: 275) Yayıncılığının geçmişine bakıldığında İngiltere'de televizyon yayınları 1936 yılında başlarken yaşanan büyük savaş nedeniyle televizyon yayınları fazla bir ilerleme sağlayamamıştır.

Savaş sonrası dönemde 15 yıl içerisinde çoğu Avrupa ülkesi televizyon yayıncılığını düzenli bir şekilde başlatmış ama yayın aktörleri ise kamu yayıncıları olmuştur. Balkanlar'da da televizyon yayıncılığının geçmişinde 20. yüzyılın ikinci yarısının başları görülmektedir. Dünya savaşı sonrası diğer batılı ülkelere yakın zamanlar da balkan ülkeleri de televizyon yayıncılığı ile tanışmışlardır. Türkiye'de yayıncılık tarihi radyo yayıncılığının başladığı 1927 yılında radyo ile başlar. Radyo yayıncılığı, 1964 yılında TRT kurulana kadar devletin kontrolünde kalmaya devam eder. Sonrasında 1968 ile 1990 yıllarında televizyon yayınları sadece TRT tarafından yürütülmüştür. 1964 yılında televizyon yayıncılığı ile ilgili yasal düzenleme yapılmıştır. 1968 yılında kamu yayıncısı TRT ile düzenli yayıncılık başlamıştır. 1990 yılında ise özel yayıncıların yayınları başlarken yasal düzenleme 1994 yılında gerçekleşmiştir. Radyo ve televizyon yayınları hakkında önemli anayasa değişikliği 1993 yılında yapılmıştır. 1993 tarihli 3984 sayılı Yasayla; Anayasa'daki radyo-televizyon kurma ve işletme yetkilerini sadece devlete tanıyan madde değiştirilerek özel yayıncılara da hak verildi. Bugün 2011 yılında son kez düzenlenen yayıncılık düzenlemeleri mevcuttur.

Balkan ülkeleri arasında Yunanistan'da yayıncılık tarihinde ilk dönem hükümet tekelinde olan ERT ve YENED dikkat çekmektedir. 1965 yılında deneysel ilk televizyon yayınları başlarken 1966 yılında kamu yayıncısı EIR televizyon yayınlarına başlatmıştır. 1982'de ERT ve YENED birleşerek ERT (Ellinikí Radiofonía Tileóراسı) oluşturulur. (Iosifidis, 2007: 163) 1989'da Yunan Parlamentosu yayıncılık alanında özel yayıncılara izin verirken Mega Kanal ve Nea Tileorasi adlı iki yayıncıya geçici lisanslar verme yasasını onaylar. Kısa sürede çok sayıda özel yayıncı yayına başlamıştır. 1989 düzenlemeleri aynı zamanda düzenleyici kuruluşun yasallaşmasının önünün açarken ülkede şu an 2000 yılında ki yayıncılık düzenlemeleri geçerlidir.

Bulgaristan'da televizyonunun ilk yayını 1959'da yapılmıştır. 1980'lerin sonunda siyasi ve ekonomik dönüşümle birlikte batı programlarına izin verilir. 1989'da komünist yönetimin yıkılmasıyla birlikte devlet yayıncılarında önemli yayıncılık dönüşümleri yaşanmış ve ABD'li filmlerin ve TV dizilerinin çoğunu yayınlamaya başlanmıştır. Nova TV ilk Bulgar ticari yerel televizyon ağı kanallarının yanında 1994 yılında yayına başlamıştır.

(Ibroscheva, Stover, 2009: 96) Ana yasama temeli 1998 Radyo ve Televizyon Kanunudur. Yayıncılık kanunu son 20 yıl içerisinde birçok kez değişikliğe uğramıştır. Alanında halen devam eden pek çok konu Avrupa Birliği 2007 Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Direktifi, kültürel çeşitlilik gereklilikleri de dâhil olmak üzere 2010 yılında Bulgar yasalarıyla değiştirilmiştir.

İncelememize konu olan Arnavutluk'taki televizyon yayıncılığı ilk olarak 1960 yılında başlarken kamu yayıncısı RTSH'nin radyo yayınlarının geçmişi 1938 yılına uzanır. 1995

3. Batı Balkan Ülkelerinde Yayıncılık Düzenlemelerinin Karşılaştırılması

Hallin ve Mancini Karşılaştırmalı Medya Sistemleri modelinde, medya sistemleri için genel bir çerçeve oluşturarak medya sistemlerinin siyasal sistemin gelişimine bağlamsal olduğunu gösterme amacını

yılına kadar yayıncılık alanında hakim durumda kamu yayıncısı kalmıştır. Yugoslavya'da Yugoslavya Radyo Televizyonu JRT 1950-1992 yılları arasında kamu yayıncısı olarak hizmet vermiştir. Her biri bir merkezi olan altı kurucu cumhuriyetten ve iki özerk Yugoslav ilinden sekiz ulusal radyo ve televizyon yayın merkezinden oluşan bir yapıya sahip olmuştur. Her televizyon merkezi kendi programlamasını bağımsız olarak çalışırken bazıları birkaç kanal işletmişlerdir.

taşımaktadır. Yazarlar çalışmalarında söz ettikleri modeller, Liberal Model, Demokratik Korporatist Model ve Kutuplaşmış Çoğulcu Model'dir. Yazarların karşılaştırmalarında kullandıkları değişkenler ise; gazete endüstrisi, siyasal paralellik, gazetecilerin profesyonelliği: ve devletin rolü olmuştur. Yazarlar burada ölçüt olarak devletin yayıncılık alanına müdahalesi, düzenlemeler, kamu yayıncılığı kriterlerini dikkate almışlardır.

Tablo 1: Hallin ve Mancini'nin Değişkenlere Göre Üç Modeli'nde Siyasal Paralellik ve Devletin Rolünün Karşılaştırılması (Hallin, Mancini, 2004: 67)

	Akdeniz Modeli (Kutuplaşmış Çoğulcu)	Kuzey Avrupa Modeli	Kuzey Atlantik Model (Liberal Model)
Politik Paralellik	Yüksek Politik Paralellik Politikanın yayıncılık alanında ağırlığı	Yayıncılık sisteminde özerklik, Kuvvetli parti basını	Bilgi-yönelimli gazetecilik
Devletin rolü	Medya alanına Güçlü etki Sansür politikaları	Basın alanının özgür olması Çeşitliliğin oluşması için medya teşviki, Kuvvetli kamu hizmeti yayıncılığı.	Piyasa Kontrolü

Balkanlarda yayıncılık sistemlerinin son 25 yılını analiz eden bu çalışmada karşılaştırmalı medya sistemleri yöntemi kullanılmıştır. Çalışmada Güneydoğu Avrupa'da yer alan Arnavutluk, Bosna-Hersek, Karadağ, Kosova, Makedonya, Hırvatistan, Sırbistan ve Slovenya analiz edilmiştir. 1990'lı yılların başında Splichal post komünist dünyada medya değişim sürecini tanımlamak için "medyanın İtalyanlaşması" ifadesini ortaya atmıştır. Bu dönemde diğer birçok akademisyen Orta Avrupa medya sistemlerini İtalya'nın medya sistemlerine benzetirler. Orta Avrupa ve Balkanlarda medya politikası eylemleri 1980-1990 arasında İtalya'da medya endüstrisinde yaşananları yansıtmaktadır. İtalyan medya sistemi televizyonda doğrudan kontrol ve basında dolaylı kontrolü gerçekleştiren medya

üzerindeki devlet denetimi; konu seçimi ve medya kuruluşlarının yapısı üzerinde siyasi parti etkisi; medyanın ve siyasi seçkinlerin yüksek derecede entegrasyonu, gazeteciler ve medya personeli arasındaki ayrımlar olarak dikkat çeker. (Mancini, 2004: 139). Jakubowicz (2008: 47), eski komünist ülkelerin Akdeniz'de gruplandırılmış ülkelerle bazı özellikler paylaştıklarını savunur. Bu ülkelerin medya sistemleri yakın tarihte demokratikleşmiş, ekonomik gelişmede gecikmişler ve güçlü bir doğrudan devlet etkisi ile birleştirilen zayıf bir yasal otorite ile karakterizedirler. (Ostrowska, 2011: 26)

3.1. Medya Pazarının Yapısı

Batı Balkanlar'da medya pazarının yapısı ülkeler arasında benzerlikler taşırken genel post-komünist geçiş belirtileri medya pazarında da yaşanmıştır. 1989 sonrası yaşanan geçişten kaynaklanan hızlı sonuçların ardından çoğunlukla kolaylıkla diğer ülkelerden alınabilir yasal modellerin yanı sıra liberalleştirilmiş medya piyasası modeline dayanmaktadır. (Hrvatın, 2013). Bununla birlikte, yasal çerçeve ve kurumsal modellerin çalışması için gerekli unsurlar olan kurumsal kapasitenin ve siyasi kültürün yavaş ve sorunlu dönüşümüyle yasal düzenlemelerle eylemler birbirleriyle çelişmektedir. Bu çatışma, medyanın özgürlüğü alanında, tatminkâr bir hukuki çerçevenin nispeten çabuk kurulmasını sağlarken bu çerçevenin uygulanması sorunlu hale getirmiştir. 1990 sonrası çeyrek asırlık geçiş döneminde Batı Balkanlar'ın karşılaştığı bazı ülkelerde ulus oluşturma gereksinimi, savaş sonrası koşullar ve etnik gruplararası gerilimler, yalnızca mevcut medya yapısının ekonomik yapısını ve basın kurumlarının özgürlüğü eksikliklerine ek bir faktör olarak yansımıştır. (Brogi, Dobрева, Parcu, 2014: 5-6)

Batı Balkanlar'daki ülkeler komünizm sonrası dönemde çoğu diğer Avrupa ülkesinde olduğu gibi yönlerini Avrupa Birliği üyelik süreçlerine yöneltmişler ve incelenen ülkeler AB üyelik yollarının farklı aşamalarında devam etmektedirler. Buna rağmen, hepsi aynı yoğunluğa sahip olmasına rağmen, aynı karakterde olan medya piyasası ve özgürlüğü alanında zorluklar ve sorunlar paylaşmaktadırlar. Bunlardan bazıları siyasi paralellik ile ilgilidir. (Voltmer, 2013). Bununla birlikte, tüm medya özgürlüğü kusurları siyasi güçlere atfedilemez. Bölgede düşük gazetecilik profesyoneli anlayışı yaygın ve etik kurallara uyulmaması, hatta gazeteciler ve editörler nefret dolu konuşmalara ve bozulmuş planlara girmeyi de içeriyor. (Brogi, Dobрева, Parcu, 2014: 5-6)

Batı Balkan ülkeler genel olarak medya sektörü anlamında son derece karmaşık siyasi ve idari yapılar, zayıf ekonomik performans ve zor savaş sonrası barış inşa süreçleri ve demokratikleşme süreçleri ile şekillenmektedir. (Open Society Foundation, 2005) Örneğin Bosna Hersek ve Makedonya, zayıf reklam pazarıyla birlikte çok sayıda medya organı, bağımsızlığını korumayı zorla bulan ekonomik açıdan zayıf medyayla

sonuçlanmıştır. Bu mali güçsüzlük programların kalitesini ve gazetecilerin profesyonelleşmesini de etkilemektedir. Reklam gelirlerinin çoğu televizyon endüstrisine, özellikle ulusal karasal yayınlara giderken radyo, basın ve çevrimiçi medya çok zayıf medya sektörleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Volcic, (2009, 117) balkanların genel karakteristik medya yapısını kamu televizyonunun izleyici payını kaybettiği ve alanın özel yayıncılar tarafından kontrol edildiği zayıf ekonomili bir Pazar olarak tanımlar. Ayrıca zayıflayan kamu yayıncılarının hükümetler tarafından finanse edilerek politik baskıya maruz kaldıklarının altını çizer. İkinci olarak bölgesel ticari medya pazarının çok parçalı olduğunu vurgular. Gelişmiş kapitalist demokrasilerde ortaya çıkan yoğunlaşmış medya pazarlarından ziyade, Balkan medya pazarının nispeten küçük özel, ticari istasyonlarla oluşturulduğu görülür. Birçok yayıncı kuruluş yerel iş adamları tarafından kârdan ziyade politik çıkarlar veya prestij için çalıştırılmaktadır.

3.2. Devletin Alana Müdahalesi Yasal Düzenlemeler, Düzenleyici Kuruluşlar ve Kamu Hizmeti Yayıncılığı

Güneydoğu Avrupa'da bulunan Balkan ülkeleri içerisinde incelememize konu olan 8 ülkeden 7'si Yugoslavya'nın dağılması ile oluşmuş ülkeler ve diğeri de Arnavutluk'tur. Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti uzun süre ülkeyi idare eden Tito'nun ölümünden sonra çok sayıda milletin yaşadığı bölgede çoğalan etnik mücadelelere tanık olmuştur. Doğu Avrupa'da bu dönemde yaşanan siyasi dönüşümler ve ekonomik anlamda sıkıntılar ülkeyi 1980 ile 2006 yılları arasında çeyrek asırlık bir kanlı sürece itmiştir. Bu mücadeleler sonucunda ülke yedi ayrı egemen ülkeye bölünmüştür. Bu süre içerisinde kurulan devletler sırasıyla Makedonya (1991) Hırvatistan (1991), Slovenya (1991), Bosna Hersek (1992), Sırbistan (2006) Karadağ (2006), Kosova (2008),

Yugoslavya'da Yugoslavya Radyo Televizyonu (Jugoslovenska radio-televizija) JRT 1950 ile 1992 yılları arasında kamu yayıncısı olarak hizmet vermiştir. Her biri bir merkezi olan altı kurucu cumhuriyetten ve iki özerk Yugoslav ilinden sekiz ulusal radyo ve televizyon yayın merkezinden oluşan bir yapıya sahip olmuştur. Her televizyon merkezi kendi programlamasını

bağımsız olarak çalışırken bazıları birkaç kanal işletmişlerdir.

1. RTV Saraybosna, (1969) Bosna-Hersek SC, Saraybosna, Günümüzde Adı: Bosna-Hersek Radyo ve Televizyonu (BHRT)
2. RTV Zagreb, (1956) Merkezi: Zagreb, Hırvatistan SC, Günümüzde Adı: Croatian Radiotelevision (HRT)
3. RTV Skopje (1964) Merkezi: Üsküp, Makedonya SC Günümüzde Adı: Macedonian Radio-Television (MRT)
4. RTV Titograd(1971) Merkezi: Titograd, Karadağ SC, Günümüzde Adı: Radio Television of Montenegro (RTCG)
5. RTV Belgrade (1958) Merkezi: Belgrad Sırbistan SC, Günümüzde Adı: Radio Television of Serbia (RTS)
6. RTV Ljubljana, (1958), Merkezi: Ljubljana, Slovenya SC Günümüzde Adı: Radio-Television Slovenia (RTVSLO)
7. RTV Pristina (1975) Merkezi: Priştina, Kosova SÖB Günümüzde Adı: Radio Television of Kosovo (RTK)
8. RTV Novi Sad (1975) SAP Voyvodina ÖSB, Merkezi: Novi Sad Günümüzde Adı: Radio Television of Vojvodina (RTV)

1992 sonrası dönemde Yugoslavya'nın parçalanması ile 7 ayrı ülke kurulmuş ve kendi yayıncılık düzenlemelerini oluşturmuşlardır.

Makedonya Cumhuriyeti'nde medya sisteminin reformu yirmi yıldan fazla süredir devam etmiştir. Yayıncılığın ilk döneminde yasal düzenleme eksikliği nedeniyle değişiklikler ani ve kendi usüllerine göre başlamıştır. İlk özel radyo ve televizyon istasyonları 1991-1992'de ortaya çıkmıştır ve kısa süre içerisinde hemen hemen tüm büyük şehirlerde hızla çoğalmıştır. 1991'de Parlamento, MRT'yi bir "kamu yayın kuruluşu"na dönüştürürken MRT'nin başlıca faaliyetleri, radyo ve televizyon programlarının üretilmesi ve yayınlanması, yanı sıra ülkedeki yayın ağının yapımı, bakımı ve geliştirilmesi olarak belirlenir. 1997-1999 yılları arasında yayın alanında iki büyük kanunun yürürlüğe girer. Bunlar; Yayın Faaliyetleri Yasası (1997) ve Telekomünikasyon Yasası'dır. (1996) Bu dönemde kamu yayıncısı ile ilgili yasal düzenleme de gerçekleşir. (1998). (Open Society Foundation, 2005) Şu an yürürlükte olan yasal

düzenlemeler Ağustos 2016 tarihinden itibaren Ses ve Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'dur.

(<https://www.epra.org/articles/media-legislation>) (Law amending the Law on Audio and Audiovisual Media Services) 2003 sonrası yasal düzenlemeler de Avrupa Birliği politikalarının izleri görülür. (Brogi, Dobrev, Parcu, 2014)

Bosna Hersek'te yürürlükte olan yasal düzenleme (Zakon o komunikacijama) İletişim Yasası 2012 yılında yapılmıştır. 2002 sonrası yapılan yasal düzenlemeler, medya yoğunlaşmasını ve mülkiyet konularını düzenlemektedir. MKK, İletişim Yasasında belirtildiği üzere, çapraz sahiplik yoğunluğunu önlemek için Medya Yoğunluğu ve Çapraz Mülkiyet Hakkındaki maddeler de yer almaktadır. İletişim Kanunu, yayın ve telekomünikasyon sektörlerini düzenleyen bağımsız devlet ajansı olarak İletişim Düzenleyici Kurumu'nu (CRA) kuran yayın ve telekomünikasyon endüstrisi için genel yasal çerçevedir. Bosna Hersek Kamu Hizmeti Hizmet Sistemi Hakkında Kanun 2015 yılında son kez düzenlenmiştir. Sistemin genel işleyişini ve bileşenleri arasındaki ilişkileri düzenler ve diğer devlet ve taraf seviyesindeki kanunlarla tamamlanır.

Karadağ, Balkanlar ve Güneydoğu Avrupa'daki ilk radyo istasyonunun 1904'te kurulduğu bölgedir. Karadağ'ın yayıncılık alanında yasal çerçevesi, iyi yapılandırılmış ve resmi olarak oldukça yüksek düzeyde bir medya koruması ile değerlendirilmektedir. Anayasa ve yasada konuşma özgürlüğü ve basın özgürlüğü yer almaktadır. Karadağ'da yayıncılık yasası ile ilgili güncel düzenlemeler şunlardır. Sayısal Yayıncılık Kanunu, (Digital Broadcasting Law 2011) Karadağ Kamu Yayıncılık Kanunu (Law on Public Broadcasting Services in Montenegro 2008), Elektronik Medya Yasası Law on Electronic Media (2010) Yasal düzenlemelere göre yayınlar onay alınmadan kurulabilir ve yalnızca yetkili makamlarla kayıt altındadır. (<https://www.epra.org/articles/media-legislation>) Görsel-İşitsel düzenleyicilik ve kamu yayıncılığı alanında Avrupa Birliği müzakereleri 2013'te açılmış ve iki yıllık bir süre boyunca Karadağ'dan beklenen belirli sonuçları gösteren AB geçici kriterlerinin kapsamlı bir şekilde hazırlanması beklenmiştir.

Sırbistan Anayasası, herkesin önceden izin almaksızın medya kurma özgürlüğüne sahip olmasını öngörmektedir. Televizyon ve radyo istasyonları lisansa tabidir. Sırbistan'da yakın dönem ana yasal yayıncılık düzenlemeleri ise; Yayın Kanunu (2009 Zakona o radiodifuziji / The Broadcasting Law) Kamu Bilgi ve Medya Kanunu (2014 Zakon o javnom informisanju i medijima / The Law on Public Information and Media), Kamu Medya Hizmet Kanunu [2014 Zakon o javnim medijskim servisima / The Law on Public Media Services), Elektronik Medya Yasası (2014 Zakon o elektronskim medijima / Law on Electronic Media), Reklam Yasası (2016 Zakona o oglašavanju / Law on Advertising) (<https://www.epra.org/articles/media-legislation>)

Arnavutluk'taki televizyon yayınları ilk olarak 1960 yılında başladı. Kamu yayıncısı olan RTSH, Arnavutluk yayın alanına, özel radyo ve televizyon istasyonlarının yayına başladığı 1995 yılına kadar yayıncılık alanında hakim durumda kaldı. Ticari televizyon sektörü, mevzuatın yokluğunda ki kaos ile geç ancak hızlı bir büyüme yaşar. Düzenleme kurulduktan sonra bile, düzenleyici organ, elektronik medya üzerindeki otoritesini her zaman tam olarak oluşturamaz. Ülkedeki diğer her medya pazarındaki gibi televizyon pazarının, küçük pazarın pek fazla dayanamayacağı bir TV istasyonu bolluğu nedeniyle hemen hemen deforme olmasına neden olur. Yayın medyası 1998'de (Kamu ve Özel Radyo ve Televizyon Kanunu) 2007'de (Dijital Televizyon Kanunu) ve 2013'te (Görsel-İşitsel Medya Kanunu) tekrar düzenlemiştir. (<https://www.epra.org/articles/media-legislation>) Bunlardan ikincisi, Avrupa Birliği AVMS Yönergesini uygulamak istemekle birlikte Görsel-İşitsel Medya Makamı üzerinde politik denetime izin verdiği ve bağımsızlığını sağlamadığı için eleştirilere uğramıştır. Avrupa Birliği, Arnavutluk'taki yasal reformları hızlandırmada çok etkili olsa da reformlar etkili çok fazla etkili olmadı. Bu durumun oluşmasında istikrarsızlık ve sürekli yenilenen kanunların etkisi de büyüktür. " Medya çoğulculuğu ve özgürlükle ilgili olarak, Arnavutluk'la 2008 Avrupa Birliği Ortaklığı (Avrupa Birliği Konseyi, 2008) kısa vadeli önceliklerinden biri olan ülkenin mevzuatını büyük ölçüde değiştirmesi istenmiştir. Gelişmeler için tanımlanan alanlar sayısız ve ülkedeki medya özgürlüğü ve çoğulculuk konusundaki endişelerin genişliğini göstermektedir. Arnavutluk'tan, medyanın

mülkiyetinde şeffaflığın sağlanması ve basılı medya ve gazetecilik bağımsızlığı konularındaki geçerli mevzuatın tamamıyla uygulanması için etkili standartları benimsemesi istendi. Arnavutluk'un Avrupa Birliği'ne üyelik başvurusu hakkındaki 2010 Komisyonu Görüşü, ülkenin siyasi ve ticari aktörlerden bağımsızlık eksikliğinden kaynaklanan medya özgürlüğü ve bağımsızlığı konusunda ciddi sorunlarla karşı karşıya olduğunu belirtti. (Avrupa Komisyonu, 2010). Bu isteklere rağmen ülke AB koşulları büyük ölçüde "anahtar medya kuruluşlarında siyasi ve mali baskının olmamasını sağlayamadı. (Brogi, Dobrev, Parcu, 2014)

Slovenya'da, yayıncılık sektörü ve özellikle televizyon endüstrisi halka açık yayın yapan kamu yayıncısı RTV Slovenya, Televizyon Slovenya ve Slovenya Radyosunu kapsamaktadır. Slovenya televizyon pazarı, 35 karasal televizyon kanallı özel yayıncılar ve dört kanallı kamu yayıncısı TV Slovenya'dan oluşmaktadır. İlk ticari kanal olan Kanal A, 1990 yılında yayın yapmaya başlamıştır. Ticari televizyon yayını, kitle iletişim yasası tarafından düzenlenmektedir. Kamu yayıncılığı RTV Slovenya Kanunuyla düzenlenir. (Open Society Foundation, 2005) Güncel olarak yayıncılık düzenlemesi Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yasası'dır. (2015) (<https://www.epra.org/articles/media-legislation>)

Hırvatistan'da demokratik bir medya sisteminin gelişimi 1990'lı yıllara uzanır. Savaş sonrası hükümetlerin Hırvat Radyo Televizyon Kurumu (HRT) kamu yayıncılığına karşı ülkenin Avrupa kurumları arasındaki tartışmaların başlıca alanlarından biri olmuştur. Ülkede 1990'lı yıllarda ikili bir yayın sistemi kurulur. Elektronik Medya Kanunu, ticari televizyon ve radyo yayıncılığını düzenler ve içerikle ilgili hükümleri kamu hizmet yayıncısı HRT için de geçerlidir. 2003 yılından bu yana, Elektronik Medya Konseyi (CEM), yayın lisanslarını vermek ve iptal etmekle sorumlu düzenleyici kurum olmuştur. Hırvat Radyo Televizyonu (HRT) Kanunu, bir kamu hizmeti yayıncısının kamu kurumu olarak yasal statüsünü tanımlamaktadır. 2013 yılında düzenlenen Elektronik Medya Yasası, (Zakon o elektronskim medijima) güncel medya düzenlemesidir. (<https://www.epra.org/articles/media-legislation>)

Kosova'daki televizyon ilk olarak 1975 yılında yayına başlamıştır. Günümüzde Kosova'daki ülke çapındaki Televizyon yayıncıları dört kanallı Kosova Radyo Televizyon Kurumu (RTK) ve özel yayıncılardan oluşmaktadır. Ülkedeki kamu hizmeti yayıncısı RTK, hükümet tarafından desteklenir ve ayrıca reklamdaki ekonomik gelir elde etmektedir. Kosova'nın yayıncılık alanında ki yasal düzenlemeleri Yasa No. 04 / L-044, Bağımsız Medya Komisyonu (2012) ve Kosova Radyo ve Televizyon Kanunu'dur. (2012) (<https://www.epra.org/articles/media-legislation>)

Kamu hizmeti televizyonu, Avrupa'da yayıncılık alanında uzun yıllar başarılı bir şekilde uygulanırken çalışmamızın aktörü olan ülkeler Batı Balkanlar da dahil olmak üzere hem Güney hem Güneydoğu Avrupa'da büyük bir başarısızlık olarak ortaya çıkar. Bu ülkelerin çoğunda, kamu hizmeti yayıncıları ya siyasi amaçlar için ya da ticari ya da her ikisi için kullanılmaktadır ve tarafsız haberler ve kaliteli programlar sunmamaktadırlar. Batı Balkanlarda kamu hizmeti televizyon kanalları, yinelenen kalıplar dahil bir dizi göstermektedir: (Bahomi, 2016) Bu benzerlikler arasında; politikleşme, kamu hizmet yayıncılarının parti ile tanıdık kişilere aktarmak için bir araç olarak kullanma, kamu hizmeti haber bültenlerinde hükümet yanlısı haberler hazırlama, ticarileştirme, yetersiz maddi durum (Arnavutluk ve Hırvatistan hariç), kamu hizmet yayıncılarının reklam yoluyla kurumsal baskılara maruz kalması, şeffaf olmayan ve ara sıra yasadışı finansal yönetim, düşük izleyici

derecelendirmeleri (Karadağ ve Sırbistan hariç) görülmektedir.

3.3. Yayıncılık Alanının Denetimi ve Düzenleyici Kuruluşlar:

1980 sonrası dönemde neoliberal politikalar ile hükümetlerin bazı alanlarda müdahalesi azaltılırken yayıncılık alanının aynı dönemde paralel yükselen özel yayıncılık karşısında nasıl denetleneceği önemli bir soru olarak oluşmuştur. Bu düşünce ile batılı iktidarlar çözümü devletten bağımsız olan üst kurullar kurmakta bulmuşlardır. Bağımsız Üst Kurullar; "Yasa koyucunun inisiyatifi ile kurulmuş, kamu tüzel kişileri adına işlem tesis eden, hukuk düzeni ve kişi hakları üzerinde etkili (icrai) işlemler yapma yetkisine sahip, kamu tüzel kişiliğine sahip, kamu fonlarından beslenen, belirli bir alanı düzenleme, bu alanda faaliyette bulunacaklar açısından kuralları belirleme ve bu kurallara uyulup uyulmadığını denetleme, aykırı davranışlara yaptırım uygulama etkinliklerini elinde bulunduran, hem organları hem de işlevleri üzerinde siyasi iktidarın ve diğer idari mercilerin denetiminin söz konusu olmadığı, ne yürütme ne yasama nede yargı erklerinin uzantılarına bağlı olan kamusal kuruluşlar" (Güner, 2003: 181) olarak tanımlanır. Yayıncılık alanındaki bağımsız üst kurullar, yayıncılık sektörünü düzenleyen, denetleyen ve örgütleyen ve yasa ile görevleri belirlenen kuruluşlardır. (Öztekin, 2007: 59.)

Tablo 2: Balkanlarda Bağımsız Üst Kurullar

Arnavutluk	Audiovisual Media Authority (AMA) 2007
Bosna Hersek	İletişim Düzenleme Kurumu (Communications Regulation Agency, CRA), 2001
Karadağ	AEM (Agency for Electronic Media) 2010
Kosova	INDEPENDENT MEDIA COMMISSION 2005
Hırvatistan	Agency for Electronic Media of the Republic of Croatia
Makedonya	Agency for Audio and Audiovisual Media Services
Slovenya	Broadcasting Council 2001
Sırbistan	Republic Broadcasting Agency (RRA) 2005

Amerika Birleşik Devletleri'nde FCC (1934) yayıncılık alanını denetlenmeye Üst Kurul olarak başlamıştır. (Işık, 2008: 199) 1980 sonrası dönemde Avrupa'da özel yayıncıların yayına başlamasının ardından çok sayıda düzenleyici kuruluş göreve başlamıştır. Balkanlar da özel yayıncılık düzenlemeleri ile birlikte her ülke yayıncılık yasalarında düzenleyici kuruluşların

oluşturulması konusunda maddeler bulunmuştur.

Arnavutluk: Audiovisual Media Authority (AMA), Arnavutluk'taki ana medya düzenleyicisidir. AMA, yayın lisansı verme ve kullanımlarını izleme göreviyle yükümlüdür. Kamu bütçesinden destek aldığı gibi cezalar,

yıllık lisanslar ve ücretlerle de finanse edilmektedir. 5 üye Parlamento tarafından en fazla iki yıl için 5 yıl seçilir. AMA Başkanı, Parlamento çoğunluğu tarafından seçilir. AMA sıklıkla politik olarak nitelendirilir. (Londo, 2013)

Bosna Hersek (İletişim Düzenleme Kurumu (Communications Regulation Agency, CRA) (2001) İletişim Kanunuyla belirlendiği üzere, ülkenin radyo ve televizyon yayınlarını düzenlemekle görevlidir. İletişim Düzenleme Kurumu, daha önce ayrı ayrı çalıştırmış olan Bağımsız Medya Komisyonu ve Telekomünikasyon Düzenleyici Kurumu'nun yetkilerini birleştiren 2 Mart 2001'de kurulmuştur. Ajans devlet seviyesinde faaliyet göstermektedir ve yetkisi, Yüksek Temsilcinin Kararı ile ilk kez uygulanan Bosna-Hersek'in İletişim Hakları Kanunu (Bosna-Hersek Resmi Gazetesi, no. 31/03) tarafından tanımlanmaktadır. CRA, radyo ve TV yayıncılığı ve telekomünikasyon ağlarının düzenlenmesi ile görevli bağımsız bir ajans olarak tanımlanırken lisans; frekans tahsisi ve iletişim piyasasındaki kural ve düzenlemelerin geliştirilmesi ve uygulanmasından sorumludur. MKK düzenlemeleri uygulamak için yürütme yetkisine sahiptir ve mali açıdan bağımsızdır. Avrupa Birliği tarafından lisanslama sürecinin tamamen ayrımcı ve şeffaf olmaması ve üye atanma biçimleri bakımından eleştirilir. (Brogi, Dobрева, Parcu, 2014: 19)

Hırvatistan Council for Electronic Media (Vijeće za elektroničke medije – CEM) 2003 Elektronik Medya Yasası, Elektronik Medya Konseyi'ni (Vijeće za elektroničke medije - CEM) televizyon ve radyo yayıncılığı için bağımsız bir düzenleyici kurum olarak görev yapmaktadır. CEM, yayın lisanslarını verme ve iptal etmenin yanı sıra, içerik ve sahiplik sorunlarıyla ilgilenir. Kültür Bakanlığı, CEM'e idari destek sağlamaktadır. CEM, Parlamento tarafından Hükümetin teklifinde atanan yedi üyeden oluşur. CEM, ilk olarak 2004 yılında kuruldu ve sonrasında adayların Parlamento tarafından incelenmek üzere önerilecek isimlerin belirlenmesi için çağrı yapılması sağlanıyordu. İlk üyelerin atanmasına ilişkin usul yasal olsa da, medya sektöründe faaliyet gösteren STK'lar prosedürü şeffaf olmayan olarak eleştirildiler.

Karadağ AEM (Agency for Electronic Media) 2010 Karadağ'da Elektronik iletişim sektöründe iki düzenleyici vardır: Elektronik Medya Ajansı (AEM) ve Elektronik Haberleşme ve Posta İdaresi

Ajansı (EKIP), ki bunlar hem geniş görevler ve güçlere sahiptir. AEM'in sorumlulukları arasında, yayın lisanslarının verilmesi ve Elektronik Medyada Yasa'nın uygulanmasının izlenmesi ve ilgili tüzükler bulunmaktadır. EKIP'in yetkinlikleri, elektronik iletişim pazarının çözümünü, tüketici itirazlarını ve medya pazarının rekabetine karşı tehlikeleri ortadan kaldırmayı kapsamaktadır. Organizasyon yapısına bakıldığında, siyasetle ilişkisi bulunmayan konsey, konsey başkanı ve direktörden oluşur. Her ne kadar kanunla bağımsız düzenleyici kurum olarak tanımlansa da, temsilcileri için olası çıkar çatışmalarının kesin ve ayrıntılı tanımlarıyla bu iki kurum tamamen siyasi güçlerden bağımsız değildir. (Brogi, Dobрева, Parcu, 2014: 19-20)

Kosova: Bağımsız Medya Komisyonu (IMC) Bağımsız Medya Komisyonu yasal düzenlemeye göre yayın frekans spektrumunun düzenlenmesi, yönetimi ve denetimi için bağımsız bir organdır. Bununla birlikte, bileşimi ve işleyişi politik etki altında kalır. IMC üyeleri Kosova Parlamentosu tarafından seçilir. Bağımsız Medya Komisyonu (IMC), 2005 yılında kurulmuş olup Kosova Cumhuriyetindeki yayın frekanslarının düzenlenmesi, yönetimi ve denetlenmesinden sorumludur. IMC bağımsızlığının yasal gerekliliklerine rağmen, bileşimi ve işleyişi politik baskılardan etkilenmektedir. IMC yönetim kurulu üyeleri Parlamentodaki milletvekillerinin çoğunluğu tarafından seçilmesi nedeniyle siyasi etki altında olmakla eleştirilmektedir. (Kusari, 2013)

Makedonya (Agency for Audio and Audiovisual Media Services)

Sesli ve görsel-ışitsel medya hizmetleri Ajansı, kamusal yetkilere sahip tüzel kişilik statüsüne sahip, bağımsız ve kar amacı gütmeyen düzenleyici bir kurumdur. 2014'te yürürlüğe giren Ses ve Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Kanunu'na göre, Ajans şu görev ve sorumluluklara sahiptir: yayıncıların çalışmalarının şeffaflığını sağlamak, ses ve görsel-ışitsel medya hizmetlerinin çoğulculuğunun korunmasını ve geliştirilmesini sağlamak, çeşitli ve bağımsız ses ve görsel-ışitsel medya hizmetlerinin varlığını teşvik eder ve desteklemek, Sesli ve görsel-ışitsel medya hizmetleri yasınının hükümleri veya Kanunda ve lisanslarda öngörülen koşul ve yükümlülükleri temel alan yasaların ihlal edildiği durumlarda Kanuna uygun tedbirleri almak, Ses ve görsel-

işitsel medya hizmetlerine ilişkin Yasadan çıkan işlemleri kabul etmek, Televizyon veya radyo yayın lisanslarının atanması, uzatılması veya iptal edilmesi hususunda karar vermek.

Slovenya: Slovenia Broadcasting Council Svet za radiodifuzijo (SRDF) 2001 Slovenya Posta ve Elektronik Haberleşme Ajansı (APEK) ve Yayın Konseyi (SRDF) yayın ve telekomünikasyondan sorumlu düzenleyici kurumlardır. APEK, Elektronik Haberleşme Kanununun uygulanmasını sağlar ve radyo ve TV istasyonlarının Medya Yasası tarafından belirlenen programlama yönergelerine ve kısıtlamalarına uyup uymadığını denetler. Bağımsız bir kuruluş olan Yayın Konseyi, APEK'e özel lisanslar vermesini emreder ve yayıncıların lisans yükümlülüklerine uyup uymadığını denetler.

Sırbistan: (Republic Broadcasting Agency) (RRA) (2005) RRA, "özerk bir tüzel kişilik" ve "herhangi bir devlet organından bağımsız olarak, ayrıca radyo ve TV programlarının üretimi ve yayınlanmasına katılan herhangi bir kuruluş veya kişiden bağımsız" olarak görev yapan kurum olarak tanımlanır. (uploads/useruploads/PDF/5462-Regulation) RRA, yayın ruhsatı verilmesinden sorumludur. Sırp medyasının Yayın Kanunu'na uygunluğu ve şikayetler üzerinde karar vermesi, bir kamu hizmet yayıncısında RTS'nin dönüşümünü denetler ve RTS yönetim kurulunu atar. RRA'nın bağımsızlığı birkaç mekanizma tarafından garanti edilmektedir: İlk olarak, Kurul üyeleri, sivil toplum örgütlerinden (Ulusal Meclis Kültür ve Medya Komitesi, Voyvodina Eyaleti Meclisi , akademik çevreler, STK'lar ve profesyonel medya topluluğu) gelen adaylar üzerine Parlamento tarafından seçilir. Adaylar, devlet ya da parti yetkilileri olamazlar; programlama ya da yayıncılıkla ilgili menfaate sahip değildirler. İkincisi, RRA'nın yayın lisans ücretlerinde kendi gelir kaynaklarına sahiptir.

Balkanlarda ki bağımsız düzenleyici kurulların üye seçimlerinde siyasi iktidarın ve parlamentonun etkisi göze çarpmaktadır. Sonuç olarak incelenen çoğunluk düzenleyici kurul üyelerinin oluşumunun siyasi partilerin ve

hükümetlerin etkileri olduğu gözlemlenmiştir. İncelenen ülkelerde yer alan kurullar benzer gelir kaynaklarına sahip olurlarken görev ve yetki bakımından çoğu Düzenleyici Üst Kurul'da bulunduğu gibi frekans tahsisi, lisans izni, yasal düzenlemeleri uygulama ve yayıncılık alanında çoğulcu yapıyı koruyucu önlemler almakla görevlendirilmişlerdir. En önemli fark olarak görev ve yetkileri ile kapsama alanları gözlenmektedir. Bazı ülkelerde özel olarak sadece radyo ve televizyon yayınlarını düzenlemek ve denetlemek amacıyla kurullar kurulurken Hırvatistan ve Kosova örneğinde ki gibi radyo ve televizyon yayıncılığının yanı sıra uydu yayıncılığı, internet, mobil iletişim, telefon ve posta hizmetleri gibi çeşitli alanlarda da düzenleme ve denetleme yetkilerine sahip olmasıdır.

3.4. Kamu Yayıncılarının Durumu

Özel yayıncıların yükselişe geçtiği 1990 sonrası dönemde 1950'den beri özellikle Avrupa'da herkese ulaşmayı hedefleyen kamu yayıncılık anlayışı önemini kaybetmeye başlamıştır. İlk dönem yayıncılığında kısıtlı olan frekansların eşit olarak dağıtılması fikri ile güçlenen bu politikalar uydu yayıncılığındaki gelişmelerle sorgulanır hale gelmiştir. Fakat Avrupa'da hükümetler özel yayıncılara izin verirken kendi lehlerine olduğu için kamu hizmeti yayıncılığı anlayışına bir yandan devam etmişlerdir. Kamu yayıncılarının öncüsü olan BBC'nin ilk genel müdürü Reith'in oluşturduğu anlayışta kamu hizmeti yayıncılığın temellerini bilgilendirme, eğitime, eğlendirme işlevleri oluşturmaktadır. (Ersin, 2004: 24) Bu anlayışta yayınların dengeliği ve siyasi otoriteden bağımsız olması büyük önem taşımaktadır. Ayrıca kamu hizmeti yayıncılığı modelinde ticari baskıların en aza indirilmesi amacı taşınır. Yukarıda söz ettiğimiz gibi kamu hizmeti yayıncılığının yayıncılığı genel anlamda kıta Avrupa'sı ülkelerinde karşılık bulan ve 1950'lerden bu yana benimsenmiş bir yayın politikası olması olarak özetlenebilir.

Tablo 3 : Batı Balkanlarda Kamu Hizmeti Yayıncıları

Arnavutluk	Arnavutluk Devlet Radyo ve Televizyonu	1999
Hırvatistan	Hrvatska Radiotelevizija	1990-1956
Bosna-Hersek	Bosna-Hersek Radyo Televizyonu- Radio-televizija Bosne i Hercegovine BHRT	1993
Kosova	Kosova Radyo Televizyon Kurumu RTK	1999
Sırbistan	Radio-televizija Srbije	1992
Slovenya	Radiotelevizija Slovenija	1991
Makedonya	Makedonska Radio Televiziya) Makedonya Radyo Televizyonu	1997
Karadağ	Radio Televizija Crne Gore	1964

Arnavutluk Radyo Televizyon Kurumu (RTSH) devlet radyo ve televizyon ağı, Arnavutluk'ta uzun süre tek yayın kuruluşuydu. 1995 sonrası özel yayıncıların başlamasının ardından diğer yayıncı kuruluşlarla rekabet ortamına girmiştir. Arnavutluk Radyo Televizyon Kurumu, 1998 yılında çıkarılan Radyo ve Televizyon Yasası'nın yürürlüğe girmesi ile devlete ait bir kurumdan kamu yayıncısı durumuna resmi olarak dönüşmeye başladı. Kurumun yasal statüde amacı; kalite bakımından geniş bir programlama yelpazesi yayınlamaktır. RTSH bütçesinin yarısından fazlasını devletten almaktadır. Hükümete böylesine mali bağımlılık oluşması kamu hizmeti yayıncısının hükümet politikasına çok duyarlı kılmasına ve aynı zamanda RTSH'yi gerçek kamu yayıncısına dönüştürme inisiyatifi kullanmaktan vazgeçirmiştir. Sonuç olarak, üretilen programların yelpazesi ve RTSH tarafından iletilen bilgiler kamu yararını tatmin etmemeye başlar ve eleştirilir. Zayıf programlama, RTSH televizyon istasyonunun gücü özel televizyon yayıncılığının hızla gelişmesi ile azalmaya başlar. (Open Society Foundation: 2005) Çoğulculuğu teşvik etmek için RTSH, sınır bölgelerinde azınlık dillerinde yayın yapmaktadır.(Londo, 2012) RTSH Kurul üyelerinin seçilme biçimi siyasetleşme ve bağımsızlıktan yoksun olma nedeniyle eleştirilir. RTSH, kendisini bir lisans ücreti ile finanse eder ve reklam, hizmetler, yapımlar, bağışlar, sponsorluklar ve programların satışından gelir elde edebilir.

Bosna Hersek'de kamu yayıncısı olarak üç yayın servisi bulunmaktadır ve onların ortak organı olan Bosna Hersek kamu yayın sistemi (JRTS) yer alır. Kamu yayıncıları, üç kurucu halkın ve vatandaşların üç dilde ve iki alfabede yayınlanan ihtiyaçlarına cevap vermektedir. Lisans ücreti ve reklamcılık ile kamu yayıncılığı desteklenmektedir. Lisans ücretinden toplanan fon miktarı oldukça düşüktür, çünkü verimli bir toplama sistemi yoktur ve vatandaşların siyasi

çağrışımından bağımsız olarak bu yükümlülüğü onaylamamaları sebebiyle bu gelirlerin tahsilatı ülkenin farklı yerlerinde yüzde sekiz ile yüzde yetmiş arasında değişmektedir. Bundan dolayı, bütçeleri devlet veya kurum bütçesinden karşılanmakta ve bu da onları ek politik baskıya ve bağımlılıklara açık hale getirmektedir. Bununla birlikte, kamusal yayın hizmetleri, pratikte, güçlü etkiler ve baskılar altındadır. Bunun önemli bir nedeni, siyasi olarak bağımlılık ve kamu yayıncısının yönetim yapılarına iktidar yanlısı kişilerin seçilmesidir. (Brogi, Dobrea, Parcu, 2014) Ahmetašević, ve Hadžiristić, (2017: 6) Bosna-Hersek'teki Kamu Hizmeti Yayıncılığı (PSB) 2002'den beri krizde olduğunun altını çizmektedirler. Yazarlara göre. 2002'de kuruluşundan bu yana hem geliri hem de izleyici kitlesini istikrarlı bir şekilde kaybeden kamu yayıncısı işlevsiz ve son derece politikleştirilmiş olması nedeniyle finansal çöküşün eşğine getirilmiştir. Yazarlar bu durumun, AB üyeliğine yönelik esaslı ilerleme eksikliği, kırılğan sivil toplum ve devlet ele geçirmesi durumu daha zor hale getirdiğinin vurguluyorlar. Komünizm sonrası ülkelerde kamu hizmeti yayıncıları için karşılaşılan başlıca zorluklardan biri sıklıkla yapılan yasal değişikliklerden kaynaklanan yapılaşmadır.

Hırvatistan devlet televizyonculuğu şeklinde başlayan yayınların ilk yayıncısı Televizyon Zagreb 1956'da yayın yapmaya başladı. 1990 yılında kamu yayıncısının adı Hırvat Televizyonu (HRT) olarak değiştirildi. Hırvatistan'da HRT Yasası, kamu hizmeti yayıncısının kamu kurumu olarak yasal statüsünü tanımlamaktadır. HRT, ulusal düzeyde üç karasal radyo kanalı ve sekiz bölgesel kanalı olan iki karasal ve bir dijital uydu televizyon kanalı Hırvat Radyosu (HR) ve Müzik Üretim Birimi olan Hırvat Televizyonu (HTV) içeriyor. HRT, lisans ücretlerinden sağlanan gelirle finanse edilmesinin yanı sıra reklam alır. Kamu hizmeti, bilgi, eğitim, kültür ve eğlence programları yayınlama yükümlülüğünü de

kapsar. Haberler ve güncel olay programları, bağımsız gazetecilik mesleki standartlarına uygun olarak üretilmelidir. HRT Program Konseyi, HRT yönetimini atar, aynı zamanda halkın çıkarlarını koruma amacını taşır.

Karadağ'da kamu yayıncısı olarak yayın yapan kurum RTCG'dir. RTCG, Kamu Radyo-Dağıtım Hizmetleri yasal düzenlemesi ile tüm Karadağ vatandaşlarının çıkarlarını siyasi, dini, kültürel ve kültürel boyutlarına bakmaksızın yerine getirmekle görevlidir. RTCG, sivil toplum örgütleri tarafından önerilen ve Parlamento tarafından atanan uzmanlardan oluşan 9 üyeden oluşan bir Konsey tarafından idare edilmektedir. RTCG Konseyi, RTCG Genel Sekreteri'ni tayin eder ve kamu yararına savunurlar. Aday gösterme prosedürü Konseyin bağımsızlığını sağlamasına rağmen, aday örgütlerden bir kısmının devlet yardımından yararlanması AGİT ve Avrupa Konseyi'nin hükümet koalisyonundan bağımsızlığı olmamasından endişe duymalarına neden olmuştur. RTCG, bir yayın lisansı ücreti ödememektedir ve doğrudan devlet bütçesinden finanse edilmektedir. (Brogi, Dobрева, Parcu,, 2014:19-20)

Kosova'da kamu hizmeti yayıncısı, Kamu Yayıncılığı Kanunu ile düzenlenen Kosova Radyo Televizyon Kurumu RTK'dır. Anayasa Mahkemesi, RTK'nın bütçesini devlet desteği (Kosova bütçesinin yüzde 0,7'si) üzerinde değiştiren Anayasa Mahkemesi tarafından ilan edilinceye kadar elektrik faturasının ödenen bir lisans ücreti karşılığında finansmanı sağlanmıştır. Bu değişim sonrası RTK'nın bağımsızlığının korunmasıyla ilgili endişeleri artmıştır. Ayrıca, RTK kapsamı sadece Kosova topraklarının% 62,7'sine ulaşmaktadır. RTK Yönetim Kurulu üyeleri çoğunluk oylamasıyla Parlamento tarafından seçilirken atanmalarını çoğunluk partilerinin üyelerini oylarına bağlıdır. (Brogi, Dobрева, Parcu, 2014: 32-33)

Makedonya Radyo Televizyonunun (MRTV) 1997'de Yayıncılık Faaliyeti Kanunu ile başladı ve dönüşüm 2005 Yayın Kanunu ile tamamlandı. Bununla birlikte, MRTV'nin gerçek kurumsal dönüşümü henüz tamamlanmamış zor bir süreçti. Bunun nedenleri komünizm sonrası politik sistemin dönüşümü sorunlarına yatmaktadır. Kanunlar uyarınca yayın bağımsızlığı güvence altına alınmıştır, ancak yıllar boyu bağımsız finansmanın bulunmaması ve MRTV yönetim organlarının yetersiz bağımsızlığından ötürü fiili bağımsızlık sağlamak

için yetersizdir. 2005'ten sonraki dönemde MRTV'deki İcra Direktörlerinin neredeyse tamamı, siyasi güce yakın olan insanlardan oluşmaktadır. Kamu yayıncısı ağırlıklı olarak lisans ücreti ile finanse edilmektedir, ancak vergi toplama sisteminin verimsizliği nedeniyle devlet bütçesinden de önemli fonlar almaktadır. Reklam almasına rağmen yıllar geçtikçe devlet bütçesinden sürekli finansman uygulanması kamu yayıncısının iktidara bağımlılık kültürü yaratmıştır. (Brogi, Dobрева, Parcu, 2014:14-15)

Sırbistan; Yayın Yasası iki Sırp kamu hizmeti yayıncısının, Sırbistan Radyo Televizyonunu (RTS) ve Voyvodina Radyo Televizyonu'nu (RTV) düzenlemektedir. RTS, ulusal bir kamu yayın kuruluşudur ve RTV, ülkenin kuzeyinde bulunan Voyvodina Özerk Bölgesi kamu hizmeti yayıncısıdır. Hem RTS hem de RTV, ilgili yönetim kurulları tarafından yönetilir, bunlar RBA ve Genel Müdürler tarafından atanır ve yönetim kurulları tarafından atanır. Hem RTS hem de RTV, elektrik enerjisi üreten ve dağıtan kamu şirketi aracılığıyla aylık olarak hane halkına ve işletmelere verilen lisans (abonelik) ücretleri ile finanse edilir. Bununla birlikte, lisans ücreti tahsilat oranları azalmakta, bu nedenle hükümetin lisans ücretine ek olarak kamu yayıncılarına sübvansede edilmesi gereken bir durum yaratmaktadır. Bu, kaçınılmaz olarak, kamu yayıncıları üzerindeki siyasi baskı için bazı zeminler ve fırsatlar yaratmaktadır. Devlet fonlarının dağılımı ile ilgili şeffaflık ve açık kurulların bulunmaması hükümetin ekonomik nüfuzuyla ilgili önemli sorunlara yol açmaktadır. (Milivojevic, 2012) Kamu hizmeti yayıncıları ilave finansman kaynakları, reklamcılık gibi ticari gelirlerden elde edilmektedir.

Slovenya'nın ulusal kamu yayıncılık organizasyonu Radiotelevizija Slovenija'dır. (RTV Slovenija) Ljubljana'da 1958'de düzenli televizyon yayınları başlarken Yugoslavya içinde önemli bir etkiye sahipti. 1991'de Slovenya'nın bağımsızlığından bir yıl önce kurum, (RTV Ljubljana'dan) Radiotelevizija Slovenija olarak yeniden adlandırıldı. 1993'de RTV Slovenija, Yugoslavya'nın çöküşünden Avrupa Yayın Birliği'ne üye oldu. RTV Slovenya hakkındaki 1994 tarihli Yasa kamu yayıncılığını düzenlemektedir. AB üyeliğinden sonra, RTV Slovenya hakkındaki yeni 2005 Yasası düzenlenmiştir. RTV Slovenya'nın mevcut yönetim sistemi neredeyse tüm idari organları kontrol etmeye ve tüm önemli editörlerin hükümet çoğunluğuna atanmasına izin

vermektedir. Hükümet ayrıca, RTVS'nin Yönetim Kurulu'nun çoğunluğunu kontrol etmektedir; bu sayede, RTVS Genel Müdürü başta olmak üzere yöneticilerini atama yetkisine sahiptir. Bu düzenlemeler Avrupa Gazetecilik Merkezi tarafından RTV Slovenya'nın halkıyla olan bağımsızlık, güvenilirlik, güven ve saygıya bir tehdit olarak görülmüştür. Bu süreç Sloven kamu yayıncısının editoryal anlamda bir dizi siyasi müdahale gördüğü süreç olmuştur. (http://ejc.net/media_landscapes/slovenia#link_1186) 1990'ların ortalarında ve sonlarında TV Slovenya ülkenin icari televizyon kanallarından artan rekabetle karşı karşıya kalmıştır.

1990 sonrası yayıncılıkta oluşan bu dönüşüm balkanlar televizyon sisteminin de de daha fazla izleyici çekmeye yönelik bir yayıncılık anlayışının oluşmasına neden olmuştur. Yeni dönem yayıncılık anlayışının birinci amacı ticari kâr olurken özellikle ekonomik sıkıntı içerisinde ki balkan coğrafyası güçsüz ekonomik pazar nedeniyle küçük bir pastayı paylaşmak zorunda kalmıştır. Kamu hizmeti yayıncılığının başat olduğu dönemde ağırlıklı olan bilgi verici programlardan eğlence ağırlıklı içeriklerin ağırlıkta olduğu yeni dönem yayıncılar açısından tam olarak uygulanamadığı dönem olmuştur. Kamu hizmeti yayıncılığı aynı zamanda, reklamın miktarı ve türü, siyasi erişim, "dengeli" habercilik, yabancı programlara kota gibi meseleler büyük önem arz ederken incelenen sekiz ülkenin yasal düzenlemelerinde kamu yayıncılarının seçimi, idari ve ekonomik yapılanmasının hükümetlere bağlı olması nedeniyle sorunlu olduğu görülmüştür. Geçmişten günümüze kamu hizmeti yayıncılığının var oluşunun en önemli nedeni olarak güvenilirliği ve tarafsızlığı gösterilmektedir. Söz konusu tarafsızlığı ve güvenilirliği korumanın başlıca yolu olarak bu kurumların gelirlerinin siyasi iktidardan ve ekonomik çıkar gruplarından bağımsız hareket etmesidir. Kamu hizmeti yayıncılığından kendisinden beklenen eylemleri yerine getirirken özellikle bilgilendirme işlevini yerine getirirken, hiçbir siyasi ya da toplumsal grubun etkisi altında kalmayarak sözcü gibi hareket etmemesi beklenmektedir. Ekonomik açıdan bakıldığında kamu yayıncıları başta lisans ücretleri olmak üzere reklam, sponsorluk vb. gelirlerle karma bir ekonomik finans yöntemi söz konusuysen çoğu balkan ülkesinde hükümet destekli bir yapılanma vardır. Bir kamu hizmeti

yayıncısının gelirlerin tamamının hükümetin kontrolünde olması, her değişen yönetim de kurum yönetimi açısından önemli sorunlar ortaya çıkarabilecektir. Siyasi iktidarın baskısı olmayan kuruluş yapılanmalarında bile gelir yapısı siyasi erke bağımlı olması nedeniyle toplum nezdinde kuruma karşı bir güvensizlik oluşacaktır. İncelenen ülkelerde yayıncılık yasalarında ciddi reformlar yapılarak kamu yayıncısı kurumların başta yönetim kurullarının seçimi olmak üzere birçok konuda siyasetten uzak ve özerk olmaları sağlanmalıdır.

3.5. Politik Paralellik ve Gazeteciliğin Profosyonelleşmesi

Hallin ve Mancini, Balkan ülkelerinin Splicahal'ın benzettiği Akdeniz bölgesindeki ülkelerin medyasının en temel özellikleri olarak siyasal olarak medya yapılarının fazlasıyla siyasallaşmasından söz etmektedirler. Bu ülkeler de genel olarak politik paralellik fazladır, Medya ile sıkı ilişkiler içinde ki gazetecilik mesleği politik bir meslek olarak düşünülür. Gazetecilik mesleğinin bu ülkelerde özerkliği ve bağımsızlığı sınırlı konumdayken, hükümetler, medya sahibi, düzenleyici veya kurucu olarak alanda büyük rol oynamaktadır. Ancak, etkili bir düzenleme yapmaktan acizdir ve bu anlamda sınırlı müdahalecidir. Yazarlar; Güney Avrupa'da gazetecilere ve sektöre hükümetlerin ciddi bir müdahale içerisinde olduklarını ifade ederler. (Hallin, Mancini, 2004: 67) Siyasetle bu kadar yakın temas ve işbirliği içerisinde olan medya yapılarında da gazetelerin ne yazacağı ve nasıl yayın yapacağı konusu da hükümetlerin konuyla ilgili duruşları belirlemektedir. Balkan ülkeleri de geçmişten günümüze siyasi parti ya da hükümetlerin kontrolünde olan kamu yayıncıları siyasilerle yakın ilişkiler nedeniyle halk ile arasında bir güven sorununa yol açmıştır.

Hallin ve Mancini kliyentalist ilişkilerin öne çıktığını söylediği bu coğrafya da kavramların içlerinin boşaldığı ve kamu çıkarının önemsiz olduğu görülür. Yazarlar bu nedenle kliyentalist ilişkilerin olduğu ülkelerde profesyonel gazeteciliğin geri olduğundan söz ederler. (Hallin, Mancini, 2004: 59);Balkan ülkelerinde medyalarının ortak özellikleri içinde siyasi parti ve medya organları arasında ki paralel ilişkilerin izleri geçmişten bugüne birçok gelişmesinde görülmektedir. Balkanlardaki duruma bakıldığında belirli medya organlarını belirli siyasi partiler etrafında Medya alanında örneğin

kamu hizmeti yayıncılığında ki kadrolaşmalar buna örnek verilebilir. Ekonomik olarak hükümetlere bağlı olan kamu yayıncıları hükümete yakın isimlerin göreve geldiği, çalışanlarında kendi ideolojilerine yakın isimleri ile dönen bir kuruma dönüşür. Özel olarak bakıldığında Bosna Hersek, diğer balkan ülkeleri gibi profesyonel gazetecilik ve haber kalitesinin seviyesinin olduğu görülmektedir. Araştırmacı gazetecilikten ziyade sansasyonel günlük haberler tercih nedenidir. Hırvatistan ise basın çalışanlarının tehditlere uğradığı sansürün yaygın olduğu ülkedir. Kosova'da ise diğer ülkelerde olduğu gibi düşük mesleki standartlar ve araştırma habercilikten uzak, siyasi ve ekonomik baskı altında bir medya düzeni hâkimdir. Makedonya'da profesyonel standartlar düşük ve basın üzerinde baskılar mevcuttur. Medya, siyasi, ekonomik ya da başka amaçlar için araç olarak kullanılmaktadır. Karadağ'da da benzer şekilde medya kuruluşları politize bir yapıdadır. Bu durumun oluşmasında sektörün dar olması ve ekonomik sorunlar büyük önem taşımaktadır. Sırbistan da diğer Balkan ülkelerinde de görülen sorunlarla yüzleşmektedir. Zayıf sektör, düşük profesyonel standartlar, siyasi ve ekonomik baskılar ve dağılmış bir mesleki ortam vardır. (Zlatev, 2011: 30-36) Batı Balkan ülkeleri 1990 sonrası dönemde yönlerini Avrupa Birliği'ne doğru çevirmişlerdir. Hırvatistan ve Slovenya bu hedefe kısa sürede ulaşırken geride kalan ülkeler için süreç devam etmektedir. Bu nedenle Avrupa Komisyonu, gazetecilerin Batı Balkanlar'da karşılaştıkları güçlükleri ve engelleri sürekli olarak izleyerek rapor hazırlamaktadır. Avrupa Birliği'nin temel değerlerinden biri olan basın ve ifade özgürlüğü Batı Balkan ülkelerinde sıklıkla ihlal edilmektedir. AB entegrasyon sürecinde Batı Balkan ülkelerinin (Sırbistan, Makedonya, Arnavutluk, Bosna Hersek, Karadağ ve Kosova) üyelik hedefine yönelmek için eylem ve yasal düzenleme anlamında daha çoğulcu bir yapıyı kuracak reformları hazırlamaya devam etmeleri gereklidir.

Sonuç

1990 sonrası geçen çeyrek asır içerisinde Batı Balkanlar'daki devletler siyasi, toplumsal ve ekonomik anlamda genel bir değişimine neden olan çok sayıda ciddi sorunla karşı karşıya kaldılar. Küresel değişimlerin yanı sıra bölge de 1990 sonrası yaşanan savaş bu coğrafya da çok

sayıda yeni devletin oluşmasına neden oldu. Bu çalışma Batı Balkanlar'ın sekiz ülkesindeki yayıncılık politikalarının bir analizini sunma amacını taşımıştır. Batı Balkanlar'daki medya ortamının son derece zor olmasının da geçişte olan ülkelerde gördüğümüz politik baskıyı sürdürme; hızla değişen pazarlar ve tüketici alışkanlıkları da büyük rol oynar. Bu bölgedeki yayıncılık düzenine bakıldığında her dönem devletin medya üzerinde dolaylı ya da dolaysız güçlü müdahalesi olduğu görülmektedir. Devlet ya da iktidarlar gerek medya sahibi olarak gerek medya kurumlarını sübvanses ya da teşviklerle destekleyerek müdahale etmişlerdir. Devlet, kamu hizmeti yayıncılığı ile medya sahibi ve düzenleyici kuruluşlarla yayıncılık alanının düzenleyicisi olarak büyük rol oynar. Bölgedeki yayıncılık yasalarının, düzenleyici kuruluşlarının kamu hizmeti yayıncılığının ana sorunu, politik açıdan taraflı, hükümet yanlısı yayıncılıktır. Mali sıkıntılar, küçük parçalanmış pazarlar, zayıf ekonomiler, ticari yayıncıların piyasa baskısı, etkin olmayan lisans ücreti tahsilatı, siyasi elitlerin baskısı ve müdahalesi ve yerel politik ve gazetecilik kültürünün özellikleri incelenen ülkelerin benzer özelliklerini göstermektedir. Bölgede bulunan sekiz ülkeden iki tanesi Avrupa Birliği üyesi olmuş diğer ülkeler için süreç başlatılmıştır. Yayıncılık düzenlemelerin de özellikle 2005 sonrası politikalar da Avrupa Birliği'nin izleri bulunmaktadır. Bu nedenle bölgede, Avrupa Birliği politikalarının baskın rol oynadığı ve medya mevzuatlarında büyük bir değişim olduğu ortaya çıkmıştır. Avrupa Birliği düzenlemeleri ülkelerin yasama düzenlemelerine yansımış fakat çoğu ülkede eyleme dönüşmemiştir.

Kaynakça

- Ahmetašević, N, Hadžiristić, T (2017) The future of public service broadcasting in Bosnia and Herzegovina. Analitika – Center for Social Research, Sarajevo.
- Aktan, C. C. (1994) Gerçek Liberalizm Nedir?, İstanbul, Seçkin Yayınları.
- Arnavutluk Görsel İşitsel Yasal Düzenlemesi (2013) Ligji nr. 97/2013, datë 04.03.2013 "Për mediat audiovizive në Republikën e Shqipërisë Act no.97/2013 of 4 March 2013 "On audiovisual media in the Republic of Albania"
- Çevrimiçi: http://ama.gov.al/preview/wp-content/uploads/2015/03/1per_mediat_audiovizive.pdf
- Arnavutluk Kamu Yayıncısı, Çevrimiçi: <http://ama.gov.al/preview/>
- Bajomi-Lazar, P (2016) Public service television in the Western Balkans: A mission impossible.

- Çevrimiçi <http://blogs.lse.ac.uk/mediapolicyproject/2016/12/08/public-service-television-in-the-western-balkans-a-mission-impossible/> (11.10.2017)
- Belicanec, R, Riecliev, Z (2012) Mapping Digital Media: Macedonia. Available at: <https://www.opensocietyfoundations.org/sites/default/files/mapping-digital-media-macedonia-20120625.pdf> (10.10.2017).
- Bosna Hersek Yasal Düzenlemeleri, (2012) Zakon o komunikacijama Çevrimiçi: <http://rak.ba/bos/index.php?uid=1269443180>
- Bosna Hersek Düzenleyici Kuruluşu, Çevrimiçi: <http://www.rak.ba/eng/>
- Broggi, E, Dobрева, A, Parcu, PL (2014) Freedom of media in the Western Balkans. Çevrimiçi: [http://www.Europarl.Europa.Eu/Regdata/Etudes/Stud/2014/534982/Expo_Stu\(2014\)534982_En.Pdf](http://www.Europarl.Europa.Eu/Regdata/Etudes/Stud/2014/534982/Expo_Stu(2014)534982_En.Pdf) (15 Kasım 2017)
- Dobek-Ostrowska, B. (2011). Italianization (or Mediterraneanization) of the Polish Media System? In D. Hallin & P. Mancini (Eds.), *Comparing Media Systems Beyond the Western World* (Communication, Society and Politics, pp. 26-50). Cambridge: Cambridge University Press.
- Ersin N., (2007) Kamu Hizmeti Yayıncılığı Ve TRT’de Program Üretim Süreci, AÜ Sosyal Bil. Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- European platform of regulatory authorities, (2016) Media Legislation ,Çevrimiçi :<https://www.epra.org/articles/media-legislation>
- Güner, O. S. (2003) “Bağımsız Üst Kurullar”, Genç Hukukçular Hukuk Okumaları Ve Birlikleri 1, İstanbul,
- Hallin, D. Mancini, 2004: 67
- Hırvatistan Yayıncılık Yasası (2013)Zakon o elektroničkim medijima, <http://www.e-mediji.hr/en/aem-en/council-agency/council/> <https://www.epra.org/articles/media-legislation>
- Ibrošcheva, E. Stover, M.R. (2009), Development of Digital TV in Bulgaria: Opportunities and Problems. *International Journal of Communication*, 2, 87-107
- Iosifidis, P, (2007) *Public Television in the Digital Era: Technological Challenges and New Strategies for Europe*, Springer. Basingstoke.
- IREX (2015), *Europe & Eurasia Media Sustainability Index 2015*, www.irex.org/sites/default/files/pdf/media-sustainability-index-europe-eurasia-2015summary.pdf
- IREX (2016), *Media Sustainability Index (2016)*, <https://www.irex.org/sites/default/files/pdf/media-sustainability-index-europe-eurasia-2016-full.pdf>, <https://www.irex.org/sites/default/files/pdf/media-sustainability-index-europe-eurasia-2016-kosovo.pdf>
- Işık, M. (2002) “1980 Sonrası Batı Avrupa Medya Sistemindeki Değişimler ve Türk Medya Sistemine Yansımaları”, *Kilad, Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi Araştırma Dergisi*, Sayı: 1.
- Işık, M. (2008) “Görsel-İşitsel İletişim Alanının Düzenlenmesinde Yeni Eğilimler ve RTÜK” , *Selçuk İletişim Dergisi*, Cilt. 5.
- Jakubowicz, K. (2008). Finding the right place on the map: Prospects for public service broadcasting in post-communist countries. K. Jakubowicz & M. Sükösd (Ed.), *Finding the right place on the map: Central and Eastern European media change in a global perspective* (pp. 101–124). Bristol, UK: Intellect Books.
- Jakubowicz, K. (2008). *Riviera on the Baltic? Public service broadcasting in Post-Communist countries.* In B. Dobek-Ostrowska and M. Głowacki (Eds.), *Comparing media systems in Central Europe. Between commercialization and politicization* (pp. 41–54). Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego. Jakubowicz
- Karadağ Yayıncılık Yasası,(2012) on proclaiming the digital broadcasting act ("official gazette of montenegro", no. 34/11 of 12.07.2011 and 31/12 of 15.06.2012) <https://www.epra.org/articles/media-legislation>
- Kaymas, S. (2008) Devlet ve Sermaye Sarmalında Türkiye Medyası: Ekonomik Krizler, Medya ve Demokrasi, Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi, 2008, Sayı: 8.
- Law On The Independent Media Commission, Kosova Yayıncılık Yasası (2012) Çevrimiçi: <http://www.kpm-ks.org/materiale/dokument/1335250709.2603.pdf>
- Law amending the Law on Audio and Audiovisual Media Services Makedonya Yayıncılık Yasası, (2016) http://avmu.mk/images/Zakon_za_izmenuvanje_i_dopolnuvanje_na_zakonot_z_audio_i_audiovizuelni_mediumski_uslugi.pdf
- Londo, I. (2013), *New Legislation on Audiovisual Media in Albania.* IRIS Merlin. Çevrimiçi: <http://merlin.obs.coe.int/iris/2013/8/article9.en.html> IRIS 2013-8:1/9
- Pekman, c. (1997) *Televizyonda Özelleşme: Avrupa’da Yayıncılığın Değişim Süreci*, İstanbul Beta Basım Yayım.
- Poe, M. (2014) *İletişim Tarihi*, İslık Yayınları, İstanbul.
- Serbia Main Broadcasting Acts (2009) Zakona o radiodifuziji / The Broadcasting Law Çevrimiçi. <http://www.rem.rsuploads/useruploads/PDF/1615-Zakon%20o%20javnom%20informisanju%20%20medijima.pdf>
- Slovenia Main Broadcasting Acts, (2015) Zakon o avdiovizualnih medijskih storitvah (ZAVMS)
- Television across Europe: regulation, policy and independence. Volume 1. Monitoring Reports. Open Society Institute, (2005). https://www.opensocietyfoundations.org/sites/default/files/volone_20051011_0.pdf
- Öztekin, H. (2007) “Neo-Liberal Toplumlarda Düzenleyici Devlet Anlayışı ve Görsel-İşitsel İletişim Alanında Bağımsız Düzenleyici Üst Kurullar: RTÜK Örneği”, *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, Konya.
- Volcic, Z. (2009) *Television Studies After TV: Understanding Television in the Post-Broadcast Era* Editör: Graeme Turner, Jinna Tay içinde: *Television in the Balkans: The rise of commercial nationalism*, 115-124